
Et drap på Grünerløkka i 1898

TIDLIGERE I TIDSSKRIFTET

JULIE DIDRIKSEN

julie.didriksen@tidsskriftet.no
Tidsskriftet

I desember 1898 ble en fem år gammel gutt funnet drept på en utedo ved en bryggeritomt i Markveien i Oslo. Den 19 år gamle mannen som fant gutten, havnet raskt i politiets søkelys og ble året etter funnet skyldig. Tidsskriftet publiserte i 1899 en 75 sider lang detaljert «retsmedicinsk redegjørelse» av dr.med. Francis Harbitz og politilege Paul Winge. Hundre år etter drapet skrev Siri Forsmo og John-Arne Skolbekken et «hundreårsminne» om drapet samt pressens og Tidsskriftets dekning av saken. Under følger et utdrag av artikkelen (Tidsskr Nor Lægeforen 1998; 118: 4678–82).

Drabet paa Grünerløkken – et hundreårsminne

Av Siri Forsmo og John-Arne Skolbekken

Det var den 19 ½ gamle Sigvard Tømte som 8. desember 1898 kl 1710 kom inn på Grünerløkka politistasjon i følge med bryggeriarbeideren Hans Olsen og meldte at han hadde funnet liket av en liten gutt, «som antagelig var myrdet».

På åstedet fant politiet et barnelik som lå på rygg med utstrakte armer og hodet dreid mot høyre. (...)

Etter å ha påvist funnstedet, ble Sigvard Tømte ført til hovedstasjonen for å avgi forklaring. Politilege Paul Winge og statskjemiker Schmelck ble tilkalt rundt kl 1900 for å undersøke mistenkelige blodflekker på Sigvards hender og klær og for å inspisere hans genitalia. Han ble samme kveld siktet for drap i forbindelse med sedelighetsforbrytelse. Liket ble brakt til Patologisk-anatomisk

institutt på Rikshospitalet, og dagen etter ble det rekvirert rettsmedisinsk obduksjon samt undersøkelse av den siktedes klær og lommetørkle med henblikk på blod, ekskrementer og sæd. Politilege Paul Winge og dr.med. Harald Holm ble oppnevnt som psykiatrisk sakkyndige.

Hovedstadspressens dekning av drapet

Mens Aftenpostens overskrift varslet om Et Grufuldt Mord, var Dagbladets og Morgenbladets overskrifter mer nøkterne. Innholdet i artiklene levnet imidlertid liten tvil om grusomhetene.

Aftenpostens lesere ble informert om at gutten var blitt funnet «liggende død, svømmende i sit Blod Uhyggelig tilredet, Klæderne var i uorden, Kroppen blodig, og af det hele syntes det med Bestemthed at fremgaa, at den Sædelighedsforbrydelse var begaaet».

Journalistenes likskue

Aftenpostens medarbeidere drog i følge med to journalister fra andre aviser til Rikshospitalet «for at indhente nærmere Oplysninger og i Lighuset ta selve liket i Øiesyn». Under påskudd av å ha politiets tillatelse fikk de adgang til å skue liket. Dagen etter drapet kunne man derfor i Aftenposten, Dagbladets og Morgenbladets lese detaljerte beskrivelser av liket. Utover de synlige skadene kunne Aftenposten berette om «et uskyldigt lidet Barneansigt, i hvilket der ikke sporedes nogen Rædsel».

Portrettet av en morder

Avisene var nådeløse i sin karakteristikk av gjerningsmannen. Aftenposten mente at motivet for drapet, å skjule en sedelighetsforbrytelse, «tyder paa en indtil Vanvid grænsende Perversitet hos Forøveren». Dagbladet omtalte Sigvard Tømte som umenneske i den første reportasjen. (...) Aftenposten fortalte at Sigvard Tømte «i længre Tid har været en ren Skræk for Smaagutter paa Grünerløkken». Man kunne lese at han allerede var idømt en betinget dom for sedelighetsforbrytelser mot småpiker, samtidig som det var klart at han var «bekjent som en Døgenigt og Dagdriver Foruden en hel Del Smaating, som taler mod ham». (...)

De første beskrivelsene bygde åpenbart på rykter og annenhåndsinformasjon. Det rettslige forhøret dagen etter drapet ble ført for lukkede dører, men Aftenposten rakk allikevel å ta Sigvard Tømte i øyesyn. Beskrivelsene av ham mildnet noe etter det. (...) «... man forbauses over, at en Gutunge, som han nærmest ser ud til at være, skal have kunnet begaa saa forfærdelige Ugjerninger».

Tidsskriftets dekning av drapet

Dr.med Francis Harbitz og politilege Paul Winge var medisinsk sakkyndige under etterforskningen og rettssaken. Deres «retsmedicinsk(e) redegjørelse» gikk som «føljetong» i to påfølgende numre av Tidsskriftet. Artiklene er en omfattende beskrivelse av omstendighetene rundt drapet, åstedet, obduksjonsrapporten, den psykiatriske vurderingen og rettssaken.

«Han mente først at han ikke hadde rørt liket, senere endret han forklaringen til å passe med hvorfor han hadde blod på hender og klær»

Siktedes forklaring

Sigvard Tømtes egen forklaring gikk ut på at han tilfeldigvis hadde funnet liket på do. Han mente først at han ikke hadde rørt liket, senere endret han forklaringen til å passe med hvorfor han hadde blod på hender og klær. En annen forklaring gikk ut på at gutten hadde snakket til ham og sagt «de har skjært mig med en kniv i halsen; jeg tror, jeg dør». Etter funnet av den døde gutten sprang han til sin mors fiskebod hvor også Hans Olsen befant seg og fortalte «nu har jeg set et stygt syn; jeg har set en død unge paa do». Hans Olsen fulgte Sigvard Tømte til funnstedet hvorpå de gikk til politiet.

«Drapsvåpenet ble aldri funnet»

På politistasjonen og på vei tilbake til funnstedet ble det i ettertid bemerket at Sigvard virket oppskaket og urolig. Han pratet høyt og fortalte vekselvis både om en gutt og en mann «som holder paa at dø». Til en konstabel sa han «det er forferdeligt, at de skulde gaa hen og dræbe et lidet barn; kan ikke politiet greie denne her, er det daarligt gjort».

Obduksjonen

(...) Ved undersøkelse ble det funnet i alt 13 stikk- og skjæreskader i hode- og halsregion, samt noen overflatiske risp. Man konstaterte at vv. Jugularis interna og externa var overskåret på høyre side, men at de store arterier var hele. Et av stikkene gikk helt inn i larynx, et annet gikk inn mellom andre og tredje halsvirvel med overskjæring av ryggmargen. (...)

Det ble konkludert med at sårene på halsen sannsynligvis var påført med kniv. Dødsårsaken var forblødning og gjennomskjæring av ryggmargen. Skadene på penis og endetarm samt omstendighetene rundt drapet tydet på at det var «blevet begaat en sedelighedsforbrydelse».

Sigwards klær ble undersøkt for blod, sæd og ekskrementer, og også denne beskrivelsen er gjengitt i sin helhet. Klærne var fillete og skitne, skoene var utslitt. Man påviste flere, til dels store blodflekker på skjorteflakene, både foran

og bak, og mindre flekker på buksen, langs lårene og rundt buksesmekken. Det ble ikke funnet sædflekker. Drapsvåpenet ble aldri funnet.

Rettspsykiatrisk erklæring

Erklæringen er gjengitt i sin helhet og konkluderte med at Sigvard ikke var sinnsyk og at han 8. desember 1898 ikke «befandt sig i bevidstløs tilstand».

Rapporten går inngående inn på den nærmeste families helsetilstand og opplysninger om «nervøs belastning». (...)

Sigvard var «ægte født» «til normal tid» og hadde «i barndommen ikke frembudt symptomer paa rachit, epilepsi eller hysteri». Han begynte på Ruseløkka skole i 1886, men ble etter kort tid i første klasse overflyttet til Sagene skole uten at vi får vite grunnen. Allerede i andre skoleår gjorde han seg bemerket som ukonsentrert og uoppmerksom, «forstyrrede sine kamerater og hindrede hele klassens arbeide, paa samme tid som han intet lærte». Han måtte gå om igjen både første og annen klasse og gjorde «kun ringe fremskridt». Dette ble forklart som mangel på flid, «ikke saa meget paa grund af smaa evner». I 1890 var det tatt kontakt med hjemmet: «Dette skede nu uden synderlig frugt, og naturlig nok: faderen maa skøtte sit arbeide fra morgen til aften, og moderen staar paa torvet, og Sigvard er uden tilsyn». Han skulket skolen og stjal penger, blant annet til «kognak». Overlæreren ved Sagene foreslo for skolestyret «Sigvard T. udsat». Han ble «udsat til forpleining» hos Tøger H. Slottet i Rakkestad og var der i to og et halvt år inntil konfirmasjonen. Deretter kom han tilbake til sine foreldre «som straks søgte at faa ham anbragt i arbeide». Han var imidlertid en ustabil arbeidskraft og «forlod det ene arbeide efter det andet». (...)

Faren mente Sigvard var snill, mens moren fortalte at han i hjemmet var «slem», «ulydig, slem i munnen, ligesom han uden tvil har stjaalet penge fra moderen». Mange vitner beskrev Sigvard som feig, utspekulert og upålitelig. Noen mente imidlertid han var snill, godhjertet og medgjørilig. Kamerater fortalte at han var nokså barnslig og lett tok til tårene når han fikk «juling».

Psykiaterne fant ingen holdepunkter for vrangforestillinger eller paranoide tendenser. De påpekte imidlertid tendens til skryt og selvforherligelse, spesielt i beruset tilstand. (...) Allerede som skolegutt ble han en del ganger observert beruset, men først det siste året før siktelsen virket det som han konsumerte alkohol jevnlig, antageligvis daglig. (...)

Rapporten går også inn på siktedes «kjønsliv». (...) Ingen vitneuttalelser tydet på «kontrære sexuelle anlæg», han var aldri ««klinet» mod kameraterne». Sommeren 1898 ble han funnet skyldig i et «sexuelt attentat» mot en seks år gammel jente og dømt til 15 dagers betinget fengsel.

Psykiaterne fant ingen holdepunkter på «masochistiske eller fetischistiske tilbøieligheder». Heller ikke sadistiske trekk kunne påvises. (...)

Under den judisielle observasjonen oppførte Sigvard seg godt, klaget ikke på noe og sov stort sett godt om nettene. 17. januar 1899 fortalte han en betjent at han ønsket å tilstå. Tilståelsen ble bekreftet i et rettsmøte dagen etter, men med få detaljer: «Jeg ved ikke, hvad jeg har gjort i fylla.» Tilståelsen ble trukket tilbake 26. januar s.å. under begrunnelse av at han ved en tilståelse hadde trodd han ville få det bedre. (...) Man fant ham intelligensmessig «at ligge betydelig

under det gjennomsnit, man er vant til at se hos fanger af hans stand og vilkaar». (...) Man observerte ingen epileptiske symptomer eller hallusinasjoner. Det ble passet på om han onanerte, men uten påvisning av en slik «uvane».

Psykiaterne konkluderte med at Sigvard tilhørte en, i psykisk henseende, svak slekt og at han selv måtte «opfattes som et degenerert individ» (...) Siden sadisme ikke var konstatert eller at den siktedes «imbecillitet ikke beviselig er komplisert hverken med tvangsmæssige tilbøieligheder, grave nervesygdomme (spesielt epilepsi), forvirringsanfald, vrangforestillinger eller hallucinationer» kunne det ikke konkluderes med sinnssykdom i rettsmedisinsk forstand.

Rettssaken

(...) Sigvard Tømte ble dømt til straffarbeid på livstid. Fem dager senere anket han straffeutmålingen til Høyesterett, men denne ble avslått 11. april 1899.

Diskusjon

Mye taler for at rett person ble dømt for drapet, men i et historisk lys gjør vi oss visse refleksjoner over pressens og Tidsskriftets omtale. Vi oppfatter Tidsskriftets artikkel som en beskrivelse av medisinerens rolle i etterforskningen av et oppsiktsvekkende drap. Den er imidlertid supplert med såpass mange detaljer og vitneuttalelser at den må ansees å overskride det som forventes å være legenes rolle i etterforskningen av kriminalsaker. Den er en detaljert kriminalrapport hvor navngitte personer utleveres med flere opplysninger og bilder enn Kristiania-pressen stod for.

(...) Det totale fravær av personvern er påfallende sett ut fra vår tid. Den antatte gjerningsmannen og hans foreldre ble fra første stund omtalt med fullt navn og adresse. Det samme var tilfelle for offeret og hans familie. (...)

Den arresterte ble fra første stund i de nevnte aviser omtalt som «morderen». Uten å betvile domstolens avgjørelse, kan vi lett fastslå at pressen hadde dømt ham på forhånd. Dette opplever vi som en stor kontrast til hvordan pressen i dag dekker kriminelle handlinger av liknende eller annen karakter og er utvilsomt et fremskritt for prinsippet om at ingen er skyldig før dom. (...)

«Det totale fravær av personvern er påfallende sett ut fra vår tid»

Sigvard Tømte ble erklært som et «degenerert individ» og å tilhøre en psykisk svak slekt, til tross for at det ikke forelå rapporter om sinnslidelser eller «nervesygdom» i familien. Et spørsmål man i dag kan stille seg er om ikke dette ville blitt trukket frem som formildende omstendigheter ved vurderingen av tilregnelighet og ved straffeutmålingen. Vi antar også at de psykiatriske sakkyndige hundre år senere ville valgt andre uttrykk i beskrivelsene av siktedes personlighet.

Erklæringen ble avgitt i en periode da det ble reist kritikk mot den psykiatriske sakkyndighetsvesen. Viktige reformer, som opprettelsen av den rettsmedisinske kommisjon fra juli 1900 og nye utilregnelighetsregler i straffeloven av 1902, fulgte kort tid etter saken mot Tømte. Det er imidlertid intet i vårt kildemateriale som tyder på kritikk mot den psykiatriske vurderingen av ham.

Drabet paa Grünerløkken er i dag glemt, og alle involverte er borte. Tilsvarende «retsmedicinske redegjørelser» finner man ikke lenger i Tidsskriftet, og vi formoder at den i dag ville blitt bedømt som et grovt brudd på taushetsplikten. Pressen er også mer forsiktig i beskrivelsen av mistenkte og siktede i straffesaker. (...)

Publisert: 27. mars 2023. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.23.0102

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 2. mars 2026.